

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурс за заемане на академичната длъжност **професор**

по професионално направление **2.1. Филология**, специалност **Български език** съгласно с обявата в „Държавен вестник“ № 29 от 12 април 2022 г.

с кандидат **д-р Руска Събева Станчева**, доцент в Института за български език при Българската академия на науките, Секция за съвременен български език.

Рецензент: **Стоян Панайотов Буров**, доктор на филологическите науки, професор във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

1. Общо описание на представените материали – монографии, статии и доклади, учебници, речници и др.

Доц. д-р Руска Събева Станчева е единствен участник в конкурса за професор в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност Български език, обявен в „Държавен вестник“, бр. 29 от 12 април 2022 г., за нуждите на Секцията за съвременен български език на Института за български език на БАН. Представена е подборка от 41 научни публикации, която включва 2 монографии, 9 студии и 30 статии, като част от студиите и статиите са в съавторство. Двете монографии са електронни издания на Издателството на Българската академия на науките „Проф. Марин Дринов“ от 2021 г., до които читателите имат свободен достъп.

2. Обща характеристика на научната, научно-приложната и педагогическа дейност на кандидата.

Руска Станчева посочва, че основните ѝ научни интереси са в областта на съвременния български книжовен език – българско граматично наследство, кодификация на книжовните норми и българска граматика. Освен това тя има участие в съставителството на няколко речника: „Официален правописен речник на българския език“ (2012), „Официален правописен речник на българския език. Глаголи“ (2016), „Обратен речник на българския език“ (2011). Авторка е на научнопопулярната студия „Правописът днес: въпроси и отговори“ (2020), заедно с други свои колеги участва в разработката на добилото широка популярност ръководство „Правопис и пунктуация на българския език - основни правила“ (2011). Има забележително количество статии и

бележки по актуални въпроси на съвременния български език и езиковата култура. Съавторка в одобрени от МОН учебници по български език за учениците от пети до 11–12 клас. Налице са и нейни преводи на лингвистични съчинения от полски на български език.

3. Участие в научни проекти и ръководството на проекти (национални и международни).

Ръководителка на няколко много успешни научни проекта, сред които искам особено да открия проекта „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор за кодификацията на нормите му“ (по договор с ФНИ и със срок на изпълнение 2017–2019 г.). За проекта „Нормативна граматика на българския език“, който още не е приключил, е рано да се дава оценка относно неговата научна и научноприложна стойност.

Тя е научен ръководител на трима докторанти, един от които вече успешно е защитил дисертацията си.

4. Основни научни и научноприложни приноси.

4.1. В областта на българското граматично наследство.

Тук се отнасят монографията, представена като основен хабилитационен труд, **Кодификаторската практика на първите български научни граматики (2021)**, 1 студия и 4 статии.

Както отбелязва авторката, монографията ѝ се вписва в изследователското поле на историята на българската езиковедска мисъл, но това не е класическа история на българската граматическа мисъл, какъвто е напр. известният очерк на Хр. Първев (1975), а история на кодификацията на граматическите правила и норми в шестте български граматики, отпечатани в интервала от 1936 (1938) до 1944 г.

Р. Станчева обособява шестте граматики в две групи: граматики, чието изложение е по-близо до младограматическия подход, и граматики, които прокарват макар и не съвсем последователно новата европейска мода по разграничаването на синхрония от диахрония и придържачи се към парадигмата на функционализма. Към първата група тя отнася граматиките на Петър Калканджиев, Ст. Младенов и Ст. Попвасилев и Димитър Попов, а към втората – граматиките на Никола Костов, Ал. Теодоров-Балан и Л. Андрейчин. Авторката фаворизира граматиката на Ал. Теодоров-Балан за сметка на Любомир-Андрейчиновата граматика. Тя намира, че „определено новаторска за

българското езикознание“ (стр. 32) е именно граматиката на Балан, докато на граматиката на Андрейчин някак си незаслужено българската лингвистика е отредила „началото на нов етап в изследването на съвременния език“ (стр. 27).

Много добре в книгата, и това се прави за пръв път в българската лингвистика, е разработен въпросът за статуса на книжовната формация през 30 – 40-те години като автономна, наддиалектна система със собствени развойни тенденции и функционално надмощие над диалектите. Българският книжовен език, пише авторката, е достигнал до равнището да има самостоятелен вътрешен развой и сам той става източник на самообогатяване. Този въпрос има мощен теоретичен заряд и би могъл да даде повод и за следващи мнения и изследвания.

В книгата последователно е разгледана кодификаторската практика на граматиките при описание на именната система: съществителни, прилагателни, числителни, местоимения.

В края на труда си Р. Станчева стига до следните три основни извода: 1. Между синонимните граматически елементи вече се изграждат нови системни връзки; 2. Книжовният език от периода между двете световни войни е вече определено непроницаем за диалектни влияния; 3. По своя характер кодификаторската практика в разглежданите граматика е перспективна и изпълнява нормоподдържаща функция, свойствена за кодификацията на развитите книжовни езици (стр. 146).

Монографията на Руска Станчева, която има и други както теоретични, така и конкретни изследвания върху въпроса за кодификацията и българската кодификаторска практика, със своята иновативност отваря нова страница в лингвистичната историография. Като цяло трудът, който впечатлява и с демонстрираната ерудиция на авторката, заслужава висока оценка въпреки отделните дискуссионни моменти в него. Тя е избрала трудния път в изследването си – по-лесният би бил да се разглежда кодификационната практика граматика по граматика, а не по части на речта и граматически категории. Това също заслужава положителна оценка.

Своеобразно продължение на монографията са две други разработки, от които се откроява голямата студия „Категорията *време* на глагола в първите научни граматика на българския език (с оглед на значенията на сегашно време)“ (2015).

4.2. В областта на кодификацията на книжовните норми на съвременния български език.

Представят се 18 научни труда с много високо качество: една монография, седем студии и девет статии. Повечето от разработките са резултат от работата на Руска

Станчева в ръководения от нея проект „Изследване на обществените нагласи и ценностните ориентации към българския книжовен език като фактор за кодификацията на нормите му“ (2017–2019 г.).

Както коректно се посочва в предговора, монографията **Кодификацията в контекста на езиковите нагласи** (2021) по същество е част от цитирания проект, в резултат на който е публикувана колективна монография в 2 тома под заглавието „Езиковите нагласи на днешните българи“. Трудът на Руска Станчева представлява разширена и редактирана версия на първия том на колективната монография с акцент върху частите с неин авторски принос.

В монографията е направен задълбочен анализ на резултатите от първото в България представително социологическо изследване на езиковите нагласи на днешните българи във връзка с кодификацията на книжовната норма, разбрана като непрекъснат и продължаващ процес. Анализирани са мненията на анкетирания във връзка с три групи въпроси в анкетата: а) функции на книжовния български език днес; б) задължителност на писмените книжовни норми; в) състояние на сегашната кодификация. Достига се до извода, че е необходимо преразглеждане на кодификационния комплекс от различни гледни точки. В най-голяма степен това се отнася за метаезика на книжовните правила. Липсата на надеждни източници (документи) на кодификацията в интернет е другата основна критика на анкетирания към достъпността на днешната кодификация.

Монографията на Руска Станчева, както и всички останали нейни и на другите участници в цитирания проект публикации представляват уникално за българската лингвистика дело, което поставя на научни основи изследването на отношението на българите към книжовния стандарт и дава насока на българските лингвисти за тенденциите в кодификационната практика.

4.3. В областта на съвременната българска граматика.

Представени са 14 работи – една студия и 13 статии. Повечето от работите са свързани с работата по проекта „Нормативна граматика на българския език“ (2016–2020; 2020–2023).

Особено внимание заслужава студията „Принципи на изследването на формалните класове при глаголните лексеми в съвременния български книжовен език“ (2018), в която е обоснован нов критерий за класификация на глаголните лексеми чрез комбинация на стойностите на три грамемати (*praesens*, *aorist*, *imperfectum*), въз основа на което се обособяват девет формални класа глаголи в съвременния български език. Така

след известните класификации на българските глаголи на А. Лескин според инфинитивната основа (по-късно модифицирана в класификация според „сегашната основа“) и на Манол Иванов според аористната основа е налице нов опит за класификация, който включва и имперфектната основа при това в комбинация със сегашната и аористната основа. Това е свършено нов подход, който ще остане в историята на българската лингвистика със своята иновативност и оригиналност.

Прави впечатление, че в разработките, свързани с изпълнението на проекта „Нормативна граматика на българския език“, вкл. на самата Р. Станчева, започва да преобладава „чисто формален подход за анализ на конкретни явления от областта на морфологията и синтаксиса“, което е отклонение от първоначалната идея за разработка на практическа граматика от нормативен (или описателно-нормативен) тип. Увлечението във формалния подход започва да доближава разработките до така нар. теоретична формална (а дори не функционална) граматика.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература.

5.1. Публикации, които са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация - 2 студии в съавторство и 4 статии (3 от които в съавторство);

5.2. Трудове, които са публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – 7 студии и 26 статии;

5.3. Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране - 22 цитирания на 12 нейни труда;

5.4. Цитирания или рецензии в нереперирани списания с научно рецензиране - 1 рецензия, 37 цитирания на 17 нейни труда.

6. При колективни публикации следва да се отдели приносът на съавторите.

От представените трудове за участие в конкурса 14 публикации са в съавторство, като в почти всички тя е водещ автор.

7. Критични бележки на рецензента по представените трудове.

Нямам съществени критични бележки. Трябва да се помисли за редовни книжни издания на двете монографии, достъпът до които сега е само по електронен път.

Нека да отбележа много доброто организиране на кандидатурата – документи, публикации и др. са представени на читателя в изряден и лесен за използване вид.

8. Заключение

Руска Събева Станчева вече е изграден учен българист и славист с модерно мислене и иновативни разработки. Днес тя е един от най-оригиналните изследователи на българската граматика и напълно заслужено ще заеме академичната длъжност „професор“. В кандидатурата ѝ са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ, на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Българската академия на науките, на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“.

Предлагам да бъде избрана за професор в професионално направление **2.1. Филология**, специалност **Български език** за нуждите на Секцията за съвременен български език при Института за български език на Българската академия на науките.

1 август 2022 г.

Рецензент:

Чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян БУРОВ